

1856 рік

Розділ 1

До вікна зазірала ніч — темна, безпросвітна, безнадійно холодна, занурена у власну осінню приреченість, замкнена на неможливість повернення до теплих літніх вечорів, до соковитих барв і яскравих емоцій. Ще одна тривожна самотня ніч, відгороджена від домашнього затишку стіною сірого дощу, пронизливого вітру та померлого листя. Час, коли надії примарні, туга здається невиліковною, а від зневіри та остаточного розчарування рятує непевне сподівання на кращі часи.

Саме таке сподівання на кращі часи, а ще крихітне дитя всередині й рятувало Анну від цілковитої втрати бажання жити. Нескінченно довгі місяці по смерті чоловіка не так жила, як виживала. Не так намагалася бути діяльною та енергійною, як прагнула не розгубити бажання жити, робити хоч щось, рухатись, ходити, говорити. Не так будувала плани на майбутнє, як примушувала себе не жити лише минулим. Очевидно, у житті є втрати та трагедії, з якими неможливо змиритися або забути. Час лікує далеко не всі рани. Він лише притлумлює гостроту відчуттів, дає перевести подих, щоб жити далі, але, як за давньої хвороба, ніколи не відпускає повністю. Варто необережно торкнутись спогадів — і біль повертається з новою силою.

Зрештою, Анна й сама це бачила. Смерть Адама залишила у ній надто глибокий шрам, і не лише щеміла в серці, але

й примушувала боятися думок про майбутнє. Єдине, чого хотілося в такі моменти — заховатися, затаїтися, не будувати жодних планів чи ілюзій, а жити одним днем та берегти у собі їхнє з Адамом ще не народжене дитя.

Смерть чоловіка боляче вдарила по всьому, чим жила раніше, позбавила ілюзій та легкості. Вже не дивилася на світ широко розплющеними очима, не очікувала подарунків долі і не сподівалася на щастя, проте в якусь мить невловимий порух дитячого тільця всередині повернув у її життя приємність звичних речей: захоплення барвами світу, красу звуків музики, тепло доторку сонячного проміння до шкіри, смак гарно приготованої кави, затишок упорядкованого побуту, можливість займатися тим, що подобається. Зрештою в ній перемагало прозаїчне бажання просто жити далі і, може, колись налагодити життя так, щоб воно не було суцільним болем та тугою за минулим.

Відчувала, що чинить правильно, а тому трималася саме за буденне та банально просте: за спокійне тепло ненародженої дитини під серцем, за неквапливість часу очікування пологів, за звичність щоденних справ, за любов до дітей, за маленькі радощі, які роблять існування приємним та зручним, але найдужче — за прагнення виносити та народити здорове немовля.

Як житиме далі, думати поки що не хотілося. Найголовніше — це їхня з Адамом ненароджена дитина, а все інше якось залагодиться. Дитина, яку носила у собі, — це, певно, єдине, що не лише примирило її зі смертю чоловіка, але й подарувало надію. Якби втратила дитя, то навряд чи пережила би втрату Адама.

Анна підійшла до вікна, притулилася чолом до холодного скла, глянула у темряву ночі. Перша осінь без Адама майже проминула. Сад в очікуванні зими втратив листя, жовті хризантеми при брамі зів'яли, прихоплені вчорашнім приморозком, скулилися і тепер стояли замерзлі та самотні, занурені в туман невиразності. Ще трохи — і взагалі зникнуть під снігом.

Близько тижня крижаний вітер з півночі гуляє протягом на горищі, вистуджує будинок і додає клопоту прислузі. Дедалі частіше доводиться розпалювати п'єци¹, гріти воду та тягати по сходах дрова. Холодно. Дуже холодно. І на душі так само холодно, порожньо і самотньо. Як у склепі. Лише промінчиком надії — маленький вогник життя у ній. Адамове ненароджене дитя.

Анна мимоволі щільніше закуталась у теплу кашемірову шаль, легенько торкнулася округлого живота і знову глянула на вулицю. Сліди від дощових крапель на шибі робили силуети дерев старого саду примарними, розпливчастими, химерно викривленими, майже ілюзорними. Усі ці старі яблуні та грушки давно не родять, а лише затіняють кімнати нижнього поверху, проте ані вона, ані Адам так і не наказали їх вирубати. Берегли навіщось. Певно, як згадку про час, коли будинок лише зводився, а Адам сподівався, що колись вони житимуть тут разом. Зрештою, так воно і сталося. Старий сад став свідком народження їхнього з Адамом подружнього життя та щедро дарував тепло, затишок і тихе родинне щастя.

Анна сперлася долонею на підвіконник. Живіт дедалі дужче заважав, і стояти було щодень важче.

Вона притиснулася плечем до стіни при вікні й зосереджено глянула в глибину саду. Довгу мить вдивлялася в темряву, тоді завмерла, ніби побачила посеред дерев примару з іншого світу. Саме тут вони з Адамом стояли тієї січневої ночі відразу після одруження і навіть не підозрювали, яке недовге їхнє щастя. Напевно, найбільша милість Божа саме в тому, що у щасливі моменти людина не знає, яким крихким є життя та які втрати очікують її незабаром.

Раптовий спогад здушив спазмом горло, й Анна мусила перевести подих. Картини з минулого були аж надто ясними та виразними, а ніч відразу по весіллі так міцно вкарбувалася в пам'ять, що й досі стояла перед очима. Тоді почувалася

¹ П'єц — піч (діал.).

такою щасливою, що навіть не хотіла йти додому. Хотіла спокою, неквапного плину часу і присутності поряд коханого чоловіка. А тепер понад усе хотіла повернутися в ніч їхнього з Адамом щастя.

— *Подивіться, а сніг знов почав сильніше падати.*

Вона простягнула руку вгору, мимоволі зачепила долоною гілку старої яблуні і струсила з неї весь сніг. Той посипався їй на голову й оголив кострубаті покручені галузки.

Мить стояла засипана снігом, тоді тихенько розсміялася.

— *І все одно тут гарно. Ще трохи постоїмо тут. Добре?*

— *Навіщо?* — *Адам теж усміхнувся і, щоб зігріти дружину, прикрив її полою свого хутра. — Ліпше йдемо додому. Ще змерзнеш тут мені. Відчуваєш, як до ночі позимніло?*

Вона усміхнулася й щільніше притиснулася до нього.

— *Нехай. Мені все одно тут добре.*

Раптом щось собі пригадавши, вона ледь відхилилася, обережно торкнулася пальцями снігової пороші на плечі Адама і змела сніг із темного ворсу його хутра.

— *А пам'ятаєте? Тоді, як ми вперше... — не договорила, бо й не мусила.*

Усміхнувшись, Адам, як тоді, перейняв її руку і, зовсім як тоді, підніс її долоню до губ та спробував зігріти подихом.

— *А ти в мене, виявляється, й зараз така ж нерозумна дівчинка, — дивився на неї так, що й не мусив нічого казати. Вона розуміла його без зайвих слів. — Бачиш, я ж обіцяв, що все у нас з тобою буде добре.*

Кивнувши, Анна тихенько розсміялась і знов пригорнулася до Адама. Нарешті коло їхнього життя замкнулося і вже не випростається у спіраль. Вони завжди будуть разом.

Вона знов глянула кудись поверх плеча Адама в темряву ночі. Сніг тихенько падав і вкривав галузки старої яблуні тоненьким серпанком снігу. Відчувала, що любить Адама з такою силою, що аж дихати від надлишку емоцій було важко.

— А знаєте, я хочу зістарітися з вами. А більше мені нічого й не треба.

Адам розсміявся.

— Дурненька моя. Я не зістарітися з тобою хочу, я хочу з тобою довго жити.

Дивлячись на нього так само серйозно та зосереджено, вона кивнула.

— А ми й житимемо. Довго-предовго. Аж доки у нас стане на це сили і Божої ласки...

Анна відвела погляд від пейзажу за вікном. Не стало їм сили на довге життя поряд. Тепер дуже боляче згадувати ту зимову ніч відразу після одруження з Адамом. Здається, ніби втратила щось, чого вже ніколи не матиме. Може, краще взагалі нічого не було, а вона спокійно жила б у Жовкві? Вийшла б заміж за рівного собі чоловіка, народила йому купу діточок і тішилася б звичайному простому життю.

Анна відсунула крісло подалі від вікна, обережно сіла, поправила подушку за плечима... Але тоді б не було такого великого і гарного кохання, як у неї з Адамом. І дітей від нього вона теж не мала б.

Анна прислухалася до дитини в животі, зловила її обережний порух і ледь усміхнулася. Вони з Адамом були щасливі разом, а щастя, як і горе, ніколи не триває вічно. Все колись минає. Навіть таке кохання, як їхнє, відходить разом з людьми, які його відчували, стає звичайною родинною історією, а потім забувається правнуками. Зрештою, нешлюбні стосунки та те, що дитя саме від такого зв'язку, взагалі намагаються приховати і зайвий раз не нагадують про це внукам та правнукам. Вона теж ніколи не розповідатиме про те, що було до одруження, а Еля хоч і знає, що Адам її батько, проте й вона навряд чи дорослою говоритиме про це дітям і внукам, а підозри забудуться разом зі смертю людей, які знали правду.

Анна знову торкнулася округлого живота. Тут головне, що вона таки стала законною дружиною Адама і що всі його діти тепер живуть однією родиною. Еля, Яся, Люцина, Войцех, а тепер ще й дитинка, яка народиться по смерті батька, проте також носитиме його ім'я. І зовсім неважливо, що мамою Ясі, Люцини та Войцеха є покійна друга дружина Адама Анеля, а її Еля офіційно вважається донькою іншого чоловіка. Зараз всі вони непогано ладять. Найменшим дітям Адама, Елі та Яніні, по вісім років, і ці дівчатка давно не уявляють себе одна без одної. Витягнулись, подорослішали, потроху втрачають дитячу округлість, а зовні стали ще подібнішими. В обох такого ж відтінку, як у тата, темне волосся, чорні очі, схожої форми брови та ніс, навіть губи однакові. А поведінка, манери, міміка — вже й не ясно, чи це у них вроджене, чи скопійоване одна в одної.

Зрештою, те, що вони доньки одного батька, давно від них не приховується. Дівчатка з тим вирости і приймають як належне. Просто знають, що стороннім про це говорити категорично не можна. Може, це й неправильно виховувати їх з таким усвідомленням подвійності, проте так є і на то нема ради. Вона мусить захистити їх. Колись вони це зрозуміють і надто суворо не осуджуватимуть її.

Дівчатка вже зараз, знаючи правду, ставляться до Анни так, ніби вона їм обом рідна мама. Навіть Люцина дедалі частіше забуває, що та їй лише мачуха. Коли пологами померла її рідна мама, дівчинці було тільки п'ять років, і Люцина не зовсім виразно її запам'ятала. Зараз їй тринадцять, і за ці вісім років їх усіх поєднало багато спільних спогадів, переживань та щасливих моментів. Не дивно, що Люцина звикла сприймати мачуху як маму. Анна і сама любить Люцину так, ніби виховувала її з пелюшок.

Лише сина Адама Войцеха так і не зуміла полюбити посправжньому. Та й він не особливо прихильний до неї. Лише декілька місяців по смерті батька у них було перемир'я, а зараз він знову тримається прохолодно і не завжди шанобливо.

Цього року Войцеху минуло вісімнадцять і він майже дорослий молодий чоловік. Вимагати від нього приязного ставлення до мачухи наївно, а намагатися переконати, що тепер для вожжості нема жодних підстав, безрезультатно. Войцех надто добре пам'ятає минуле і ніколи не подарує того, що вона була коханкою його батька ще за життя мами. Навіть у смерті Ане-лі звинувачує насамперед її. Добре, що хоч відкрито не воює з нею. Лише іноді сперечається, ігнорує та виказує норов. Щастя, що колись поїде на навчання у Відень.

Майже не мучилася докорами сумління, коли думала про переваги такого розвитку подій. Уявляти, як усе зміниться по від'їзді Войцеха, було не лише приємно, але й заспокійливо. Коли він поїде, не доведеться постійно слідкувати за словами, намагатися втриматися в межах доброзичливого ставлення до нього, приховувати те, що насправді її дратує поведінка Войцеха та його докучливе прагнення не коритися мачусі. Навіть його манери та рухи виводять із себе. Він дедалі різкіше сприймає її накази та бажання самій вести справи, а вона у відповідь намагається ще ретельніше вдавати, ніби її це не дратує.

Навіть те, що зараз вона носить під серцем ще одну дитину його батька, не зупиняє Войцеха, і він навмисно намагається дошкулити або ж боляче вколоти натяками на те, що вважає саме її винною у смерті своїх батьків. Проте зараз Анна вже не була тією наївною недосвідченою дівчинкою, яка колись закохалася у його батька. Тепер вона почувалася повноправною і впевненою у собі господинею великого дому, і запросто могла дати відсіч так, щоб зберегти гідність, не скотитися у дріб'язковість і водночас показати свою владу. Воліла б не застосовувати все це до сина Адама, проте іноді таки мусила. Якщо він відчує її слабкість чи невпевненість, то вилізе на голову, і тоді почнуться справжні проблеми.

Анна ледь скривила губи в гіркій посмішці і щільніше загорнулася в шаль. Розуміла, що ситуація на межі, і аж ніяк не хотіла відкритого конфлікту з сином Адама. Воліла у мирі дочекатися

моменту, коли Войцех стане цілком самостійним і замешкає десь окремо. Вже зараз із задоволенням передала б єдиному сину Адама все майно та землі, які йому належатимуть за батьковим заповітом, проте розуміла, що наразі це неможливо. По-перше, це суперечить волі Адама, бо Войцеху ще не виповнилося 25 років, по-друге, бачила, що той і за чотири роки буде надто недосвідченим, аби вдало провадити справи маєтку. Відразу зведе на нівець все, чого досягнув батько, а ще за два-три роки доведеться закладати землі або взагалі їх продавати. Адам вклав у маєток дуже багато зусиль, коштів і нервів, і Анна аж ніяк не могла дозволити Войцехові змарнувати все це за декілька років. Нехай хлопець змужніє, порозумнішає і навчиться чогось. Добре було б, якби до того часу він одружився та мав дітей. Необхідність турбуватися про найрідніших робить людину значно розсудливішою та відповідальнішою. Принаймні так буває зазвичай. Молила Бога, щоб у випадку з Войцехом це теж спрацювало.

Анна сперлася на підвіконня і, намагаючись підвестись, мимохіть торкнулася долонею живота. Не вловивши рухів дитини, сильніше притиснула долоню до живота. Лікар сказав, що час би вже й розродитися. Живіт значно більший, аніж першого разу, дитина швидко набирає вагу, і щодень зростає небезпека важких пологів. Якщо так триватиме ще з тиждень, вона переносить дитину і, не приведи Господи, та народиться кволюю чи й хворою.

Анна стурбовано прислухалася до себе. А може, дитя саме тому й не поспішає з'явитися на світ, що не сильне або ж нездорове? Так нервувала у перші місяці вагітності, що цілком могла нашкодити дитині.

Запхнувши руку під нічну сорочку, Анна занепокоєно втиснула долоню у живіт.

— Ну, і що ж ти там засиділося? Нечемне ти моє зайчєня! Коли ж ти нарешті народишся?

Анна знов прислухалася до себе. Пологів почали очікувати ще з позаминулого тижня, а дитя навіть не опустилося вниз. Лише